УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

БЕОГРАД

Београд, 12. јануар 2020.

ИЗВЕШТАЈ О ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ, КАНДИДАТА И МЕНТОРКЕ ЗА ИЗРАДУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

На основу члана 127 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 128 Закона о високом образовању, Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду на седници одржаној 03. децембра 2020. године донело је одлуку којом је именована комисија за оцену подобности докторандакиње НАТАШЕ ВУЧЕНОВИЋ и теме докторске дисертације под називом

“РОДНЕ ИДЕОЛОГИЈЕ У УДЖБЕНИЦИМА ИТАЛИЈАНСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА“

Састав комисије:

1. др Јулијана Вучо, редовна професорка Филолошког факултета Универзитета у Београду
2. др Ана Кузмановић, ванредна професорка Филолошког факултета Универзитета у Београду
3. др Александра Шуваковић, доценткиња ФИЛУМ, Универзитет у Крагујевцу

II БИОГРАФИЈА КАНДИДАТКИЊЕ

Наташа Вученовић рођена је 25. фебруара 1989. године у Бањалуци. Дипломирала је 2013. Године, просечна оцена 9.49. на Филолошком факултету Универзитета у Бањалуци, Студијски програм италијанског језика и књижевности и српског језика и књижевности на. Године 2016. одбранила је мастер рад под насловом La lingua del cinepanettone (Језик италијанских божићних филмова) на истом Студијском програму, просечна оцена на мастер студијама је 10.00

Од 2015. године ради као сарадница на Филолошком факултету Универзитета у Бањалуци. Активно учествује у академским активностима, прати и похађа курсеве за савршавање на италијанским универзитетима, учествовала је у међууниверзитетској размени са Универзитетом у Торину. Стипендисткиња је Министарства просвете и културе Републике Српске.

III БИБЛИОГРАФИЈА КАНДИДАТА

Вученовић, Н. (2016). L'analisi dei tratti morfologici presenti nei cinepanettoni. Филолог, вол. 7, бр. 13, стр. 201-213. http://doi.org/10.21618/fil1613201v

Вученовић, Н. (2016). La lingua del cinepanettone. Мастер рад. Бања Лука: Филолошки факултет

Вученовић, Н. (2018). Студије женске и феминистичке периодике у часопису "Књиженство". Феминистички часописи у Србији: теорија, активизам и уметничке праксе у 1990-им и 2000-им, стр. 328-344. http://doi.org/10.18485/femjis.2018.ch16

Вученовић, Н. & Симић, З. (2018). Темати и прикази у часопису "Genero" (2002-2016). Феминистички часописи у Србији: теорија, активизам и уметничке праксе у 1990-им и 2000-им, стр. 206-227. http://doi.org/10.18485/femjis.2018.ch10

Вученовић, Н. (2018). Италијанизми у српском језику и утицај културних контаката на језик, Филолог, бр. 18, стр. 304-322. http://doi.org/10.21618/fil1818304v

Вученовић, Н. (2019). Homophobia in Serbian Online Discourse: the case of 2016 Belgrade Pride Parade. Филолог, бр. 19, стр. 70-88.

IV ОЦЕНА ДА ЈЕ КАНДИДАТ ПОДОБАН ДА РАДИ ДИСЕРТАЦИЈУ

Увидом у биографију кандидаткиње, комисија сматра да кандидаткиња Наташа Вученовић испуњава све услове за израду докторске дисертације.

V ОЦЕНА ПОДОБНОСТИ ПРЕДЛОЖЕНОГ МЕНТОРА

За ментора је предложена др ЈЕЛЕНА ФИЛИПОВИЋ, редовна професорка Филолошког факултета Универзитета у Београду.

Библиографија ментора са најмање 5 јединица релевантних за област из које се ради докторска дисертација:

Filipović, Jelena. 2018. *Moć reči: Ogledi iz kritičke sociolingvistike*. 2. Dopunjeno i prošireno izdanje. Beograd: Zadužbina Andrejević.

Filipović, Jelena & Ivana Vučina Simović. 2016. La construcción de género y de la identidad sefardí en las novelas autobiográficas de Rosa Nissán y Gordana Kuić. En: P. Díaz Mas & M. Sánchez Pérez (eds). *Mujeres sefardíes lectoras y escritoras (siglos XIX-XXI).* Madrid: Iberoamericana Editorial Vervuert: 261-276.

Filipović, Jelena. 2015. *Transdisciplinary approach to language study. The complexity theory perspective*. London: Palgrave Macmillan.

Филиповић Јелена. 2014. Језичка образовна политика и родно осетљив језик [Language education policy and gender sensitive language use]. In: Филиповић Јелена & Оливера Дурбаба (ур.), *Језици у образовању и језичке образовне политике [Languages in*

education and language education policies]. Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду/Чигоја,стр. 153-168.
Filipović, Jelena. 2014. Identity construction through discursive practices and code-switching in autobiographic fictional narratives by Rosa Nissán and Gordana Kuić, In: S. Gudurić, (ed.), *Jezici i kulture u vremenu i prostoru 3*. Novi Sad: Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, pp. 405-415
Filipović, Jelena & Ivana Vučina-Simović. 2013. *Philanthropy and emancipation among Sephardic women in the Balkans in times of Modernity.* Journal of Sephardic Studies, vol. 1: 78-95. http://www.sefarad-studies.org
Filipović Jelena. 2011. Rod i jezik (Gender and Language), in: Ivana Milojević & Slobodanka Markov (eds), *Uvod u rodne teorije (Introduction to Gender Theories).* Novi Sad: Centar za rodne studije & Mediterran Publishing, pp. 409-423
Filipović, Jelena. 2011. Gender and power in language standardization of Serbian. *Gender and Language*. 5(1): 111-131.
Filipović, Jelena & Ivana Vučina-Simović. 2010. La lengua como recurso social: el caso de las mujeres sefardíes de los Balcanes. En: P. Díaz Mas & M. Sánchez Pérez (editoras). *Los sefardíes ante los retos del mundo contemporáneo. Identidad y mentalidades.* Madrid: CSIC, pp. 259-269.
Filipović, Jelena. 2009. Rodno osetljive jezičke politike: teorijske postavke i metodološki postupci [Gender sensitive language policies: theory and methodological procedures]. *Anali Filološkog fakulteta [Annals of the Faculty of Philology]*, 21: 109-127.

Комисија сматра да ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА ФИЛИПОВИЋ испуњава све услове за менторку ове докторске дисертације за област:

СОЦИОЛИНГВИСТИКА

VI ОЦЕНА ФОРМУЛАЦИЈЕ НАЗИВА ТЕЗЕ

Комисија закључује да је радни назив тезе " РОДНЕ ИДЕОЛОГИЈЕ У УЏБЕНИЦИМА ИТАЛИЈАНСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА" прикладан и да добро репрезентује суштину предложене теме истраживања.

VII ОЦЕНА ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ

Предмет дисетрације

Предмет истраживања су родне идеологије које се манифестују кроз садржаје уџбеника италијанског као страног језика. Сам појам родне идеологије може се дефинисати као скуп нормативних уверења о есенцијалној природи жена и мушкараца и о њиховим примереним улогама у друштву (Phillips, 2001). Концепт родне идеологије у овом истраживању тумачиће се са становишта социјалног конструктивизма и феминизма, као заоставштина патријархалног система вредности кроз који се афирмише подређена и традиционалистичка улога жене, којом се ограничава њено професионално и друштвено

ангажовано деловање (Филиповић, 2012). На епистемолошком плану, идеологија ће се посматрати као супротност од истине (Cameron, 2003), што се у извесном смислу подудара са марксовим поимањем, који идеологију схвата као низ уверења и норми наметнутих од стране доминантне класе, у циљу остваривања и одржавања друштвене хегемоније.

За истраживања родних идеологија кључна је дистинкција између категорија пола и рода, што је заправо темељ на којем почива западна феминистичка мисао (Mcelhinny, 2003: 22), као и полазиште за сва истраживања из области родних студија и студија језика и рода.

Род је социјални конструкт који се обликује према културним моделима заједнице у којој се особа развија. Родни идентитет је у евроцентричном друштву још увек уско повезан са патријархалним идеологијама, кроз које се женама и мушкарцима намећу исконструисани идентитети, који често немају утемељење у реалности, већ су махом сачињени од родних стереотипа. У најопштијем смислу, родни стереотипи представљају генерализована уверења о типичним особинама жена и мушкараца, попут веровања о физичким карактеристикама, особинама личности, пословним преференцијама или емоционалним предиспозицијама (Deaux & Lafrance, 1998).

Кроз социјалну категоризацију - когнитивни процес који се активира већ у раном детињству, родни стереотипи постају део наше перцепције о свету који нас окружује. Социјални психолог Џон Бар (John Bargh) стереотипе је једном приликом описао као "когнитивна чудовишта", јер је њихова активација изузетно снажна, а уверења која активирају остварују подмукао утицај на социјално расуђивање (Bargh, 1999). Родни стереотипи и стереотипи уопште присутни су у свим сферама друштва, усвајају се у породици, у образовним институцијама и преко медија, а прихватају се некритички, као здраворазумско размишљање.

Ауторка дакле указује на постојање споне између родних стереотипа и родних идеологија, на основу чега долазимо до једног од кључних питања овог истраживања. Родне идеологије, као централни концепт, у корелацији су са родним стереотипима са једне стране, али и са парадигмом која је у когнитивној антропологији дефинисана као "когнитивни културни модел" (Brown, 2006). Стереотипи у уџбеницима представљају резултат укорењених родних идеологија, док се на основу когнитивних културних модела може истраживати порекло истих.

културни модел је сложен концепт који представља систем повезаних идеја (схема) организованих у културно знање, заједничко и општеприхваћено за све чланове заједнице (socially shared knowledge) (Quinn, 1997: 4). Културни модели инкорпорирани су у колективну когницију, која се формира искуствено, великим делом кроз интеракцију и комуникацију појединаца који деле исту друштвену стварност. Сва наведена питања улазе и у сферу социологије знања, коју Рајли (Riley) (2007: 6) одређује као друштвену конструкцију свесности и стварности. Друштвено знање преноси се кроз дискурс, а сам однос дискурзивних пракси, то јест људске интеракције, и система друштвеног знања може се посматрати кроз два различита приступа (Филиповић, 2018: 28). У једном знање конструишу институције система, а дискурс се тумачи као језичка манифестација идеологије – значење у служби моћи (приступ одозго-на-доле) (Riley, 2007: 7), док је други заснован на језичкој пракси појединца који у интеракцији са другим члановима заједнице учествује и доприноси креирању културног знања (приступ одоздо-на-горе) (Riley, 2007: 7). У контексту истраживања родних идеологија у образовању нарочито је

релевантан top-bottom приступ, јер омогућава да се сагледају механизми преко којих доминантне елите кроз институционалне сфере преносе и легитимишу моделе знања у чијем су корену неједнаки односи моћи. Како Феркло (Fairclough) примећује, идеологије дугорочно опстају јер су представљене као здраворазумско размишљање (non-ideological common sense) (Fairclough, 2001), које је у традиционалним друштвима неопходна поставка помоћу које се одржава status quo у друштву. Овде се опет враћамо на дискурс, прецизније на сам језик, који се показао као моћно средство помоћу којег се стереотипи и родна неравноправност укорењују у когнитивне културне моделе.

Под утицајем феминизма другог таласа, 70-их година прошлог века развија се феминистичка лингвистика (Bucholtz, 2014:25), у склопу које се родни односи у језику и друштву преиспитују и посматрају из критичке перспективе. Пионирско дело у овој области је студија *Language and woman's place* америчке лингвисткиње Робин Лејкоф (Robin Lakoff) (1973), које отвара ново интердисциплинарно поље истраживања под именом родне студије (Филиповић, 2018: 188). Родна компонента идентитета првобитно је проблематизована у области социологије, затим филозофије, а веома брзо постала је предмет истраживања многих других дисциплина и наука, као што су лингвистика и педагогија (Biemmi, 2015: 129). Лејкоф указује на то да се кроз језик одражавају и креирају неједнаки односи моћи између жена и мушкараца. Жене су подређене у друштву, а њихова инфериорност и подређеност остварују се на два нивоа: кроз начин на који су у језику представљене, и кроз вештачки, исконструисани модел језика који користе, заснован на стереотипним представама о томе како жена треба да говори да би била друштвено прихваћена (Lakoff, 1973). Бројне студије које су уследиле након лејкоф показале су да језик представља свет и именује ствари из мушке перспективе, у складу са стереотипним уверењима о подели родних улога (Cameron, 1995). Велики део истраживања која се баве односом између језика и друштвених структура полази од сапир-ворфове хипотезе, по којој језик одражава, али и обликује друштвену стварност (Pauwels, 2003: 554). Истовремено, хипотеза о језичком релативизму заживела је у когнитивној антропологији, јер је уско повезана са централним проблемом у овој области – природом везе између језика и мисли. (Brown, 2006: 104). Како се концептуализација и мишљење развијају у културном контексту, намеће се идеја да модификација когнитивних културних модела и егалитарни идеолошки заокрет могу да допринесу променама у друштву. У пракси постоје примери где промена идеологије као резултат има позитивно конотиране социјално-економске промене (нпр. *welfare state* у демократији) (Dixon et al., 2013: 1), стога се намеће закључак да су идеологије водећи покретачи који имају потенцијал да убрзају или пак да успоре и отежају развој човечанства (Dixon et al., 2013: 338). У контексту науке о језику, ово тумачење иде у прилог идеји да промене у језику могу да усмеравају и промене у друштву (Cameron, 1995). Један од најупечатљивијих примера у овом смислу су индивидуалне и групне иницијативе које крећу од конкретне језичке праксе, кроз коју се женска занимања и титуле одређују преко употребе женског морфолошког рода - тзв. приступ одоздо-на-горе, (енгл. bottom-up approach) (Филиповић, 2009: 115).

Истраживања су показала да актери наставног процеса: ученице и ученици, студенткиње и студенти, али и наставнице и наставници, уџбенике често перципирају као апсолутне ауторитете у наставном процесу (Brugeilles & Cromer, 2009; Biemmi, 2011), што за последицу има некритички приступ код наставника, заснован на пасивном и пређутном

преношењу идеологија неједнакости. Питање родне равноправности деценијама је један од аспеката образовања на којем се инсистира у европској унији, те се покрећу бројне иницијативе и одредбе помоћу којих би се имплементирали приципи родне равноправности. С друге стране, бројне академске студије сведоче о уџбеницима и наставним материјалима у којима је још увек итекако присутна стереотипна подела на "мушко" и "женско", која почива на патријархалним културним моделима (Hartman & Judd, 1978; Porreca, 1984; Carroll & Kowitz, 1994; Sakita, 1995; Davoodi, 1999; Ansary & Babaii, 2003; Gharbavi & Mousavi, 2012; Gupta & Yin, 2009; Lee & Collins, 2010; Barton & Sakwa, 2012; Lewandowski, 2014; Ebadi & seidi, 2015). На основу контекстуализације најупечатљивијих елемената који се односе на тему родних идеологија, јасно је да се ради о комплексном питању, за чије је разумевање неопходно комбиновати знања из лингвистике, психологије, антропологије, социологије, педагогије, филозофије. О значају истраживања родних стереотипа и њихове улоге у образовним институцијама сведоче и следећа разматрања у оквиру Савета Европе, чија стратегија за родну равноправност истиче значај образовања и улогу уџбеничке литературе у формирању родних стереотипа који су у супротности са принципом родне равноправности ,те да образовни систем има привилеговану позицију која отвара простор за промену погледа на света и девојчица и дечака и за стварање простора у коме девојчице могу остварити оптималне академске потенцијале (Council of Europe gender equality strategy, 2014).

Циљ истраживања, хипотезе и очекивани резултати

Циљ истраживања је да из критичке перспективе сагледа како су у уџбеницима италијанског као страног језика представљени родни односи. Прецизније, циљ је препознавање и издвајање родних стереотипа, те њихово одређење и разумевање у ширем контексту друштвених идеологија и когнитивних културних модела. С обзиром на чињеницу да је овој типологији уџбеника до сада посвећено само једно кратко истраживање у форми дипломског рада (Универзитет у Загребу), може се рећи да се ради о теми која је у академским круговима неистражена, те се самим тим као један од циљева намеће допринос њеном осветљавању и разумевању.

Опредељење за анализу италијанских уџбеника једним делом произилази из личних и професионалних разлога ауторке, која у последњих пет година предаје Италијански језик на Универзитету у Бањалуци (БиХ). У овом периоду, на основу опсервација и вредновања различитих уџбеника кориштених у настави, произашао је закључак да сви имају једно заједничко обележје – мањи или већи степен присуства родних стереотипа.

Поред овога, Италија је одабрана јер представља прототип сложеног друштва у коме коегзистирају два суштински супротна модела: европски либерално-демократски и традиционалистички, који почива на хришћанским, патријархалним вредностима. Ове противречности остављају траг у свим друштвеним сферама, па тако и у области образовања и образовних политика. Када је реч конкретно о уџбеницима и наставним материјалима, постоје бројне институционалне и неформалне иницијативе које се у складу са захтевима Европске уније залажу за примену принципа родне равноправности. Рецентна академска истраживања (Biemmi, 2010; Biemmi 2015; Scierri, 2017) позивају се пре свега на Polite - европски пројекат за родну равноправност из 1999. године, који су подржале све водеће издавачке куће у Италији. Пројектом су предвиђени следећи циљеви:

искључивање сексистичких форми и родних стереотипа, равноправно представљање жена и мушкараца у јавној и приватној сфери, употреба родно осетљивог језика (Mapelli, 2008: 23). У институционално-законодавном оквиру издваја се UNESCO Конвенција против дискриминације у образовању из 1960. године, као и Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена, усвојена 1979. године на Генералној скупштини Уједињених нација. Чланом 5 ове Конвенције предвиђено је следеће: "Државе потписнице ће предузети одговарајуће мере: а) за измену социјалних и културних образаца понашања мушкараца и жена ради постизања одстрањивања предрасуда, као и обичајних и свих других пракси које су засноване на идеји инфериорности или супериорности било полова било стереотипних улога мушкараца и жена" (UN General Assembly, 1979). Упркос јасно дефинисаним постулатима, досадашња истраживања сведоче о укорењености устаљених традиционалних образаца који су још увек доминантан модел за креирање женских и мушких ликова у уџбеницима (Gianini Belotti, 1978; Ulivieri 1990; Biemmi, 2010; Seveso 2016). Начело родне равноправности представља темељно људско право, које је на простору европских земаља признато и загарантовано прецизним законодавним оквирима и одговарајућим институционалним механизмима.У складу са овим, циљ истраживања је да се испита да ли се и у којој мери кроз образовну компоненту, која је темељ интелектуалног и моралног развоја, следе и примењују норме и принципи родне равноправности. У овом смислу, истраживање представља један вид друштвено-ангажоване интервенције, чији је ултимативни циљ да укаже на то да је ревизија и реформа уџбеника и наставних материјала у складу са начелима родне равноправности научно утемељена. Такође, с обзиром на чињеницу да су наставнице и наставници медијатори између ученица/ученика и уџбеника, циљ је умножавање научних извора који охрабрују наставнике да наставне материјале користе на селективан и критички начин.

Истраживање је засновано на следећим хипотезама:

1) У уџбеницима италијанског као страног језика присутни су родни стереотипи који су рефлекс родних идеологија укорењених у доминантне когнитивне културне моделе италијанског друштва

2) У реченицама са женским и мушким ликовима, мушки ликови су позиционирани на прво место

3) Мушки ликови у уџбеницима су бројнији у сфери друштвено престижних занимања

4) Уколико женски ликови обављају друштвено престижна занимања, називи занимања или титула ће у највећем броју случајева бити дати у мушком роду

5) У дијалозима између женских и мушких ликова, мушки ликови ће чешће започињати конверзацију

Циљ експерименталног дела је испитивање потенцијалне везе између језичких форми и менталних репрезентација које оне евоцирају приликом перцепције занимања и титула. У претходним истраживањима спроведеним на матерњим језицима (њемачки, шпански, француски, италијански) доказано је да генерички мушки род потспешује формирање менталне слике особа мушког пола, док језички парови олакшавају стварање менталних асоцијација са особама женског пола (Hamilton, 1988; Stahlberg et al., 2001; Irmen &Schumann, 2011; Vervecken et al., 2012, 2013, 2015a, 2015b; Scezsny et al., 2015). Ово је посебно значајно у контексту испитивања видљивости жена и њиховог позиционирања у сфери друштвено престижних занимања.

Циљ питања у упитнику је да понуде увид у следеће:

1) Да ли називи занимања, са акцентом на друштвено престижна занимања, ако су представљени преко родно осетљивих парова, олакшавају формирање асоцијација са особама женског пола?
2) Да ли називи занимања, са акцентом на друштвено престижна занимања, ако су представљени преко родно осетљивих парова, потспешују схватање да жене могу да остваре успех у традиционално мушким занимањима?

У складу са наведеним, хипотезе су следеће:

Родно осетљиви облици, у поређењу са мушким генеричким родом:

1) Олакшавају формирање асоцијација са особама женског пола у професионалној сфери. У претходним истраживањима спроведеним на матерњим језицима (енглески, немачки, шпански, италијански) доказано је да генеричка употреба мушког морфолошког рода потспешује формирање менталне слике особа мушког пола, док родно осетљиви парови потспешују стварање менталних асоцијација са особама женског пола (Hamilton, 1998; Stahlberg et al., 2001; Irmen & Schumann , 2011; Vervecken et al., 2012, 2013, 2015a, 2015b; Scezsny et al., 2015).
2) Потспешују идеју да жене могу да буду успешне, или чак успешније од мушкараца, у традиционално мушкој професионалној сфери. Ова хипотеза у складу је са резултатима истраживања које је Dries Vervecken спровео са 809 ученица и ученика основних школа, узраста од 6 до 12 година, чији су матерњи језици немачки или холандски. Доказано је да су жене перципиране као успешније од мушкараца, онда када су њихова занимања представљена преко родно осетљивих облика (Vervecken, 2012). Хипотеза ће се овога пута проверити са одраслим испитаницима, следећи сличан принцип као у поменутом истраживању: од испитаника ће се тражити да на скали од један до пет оцене да ли, према њиховом мишљењу, мушкарци или жене поседују веће предиспозиције да у датим професијама остваре свој максимални потенцијал.

План рада и методе истраживања

План рада

1. Увод
2. Родни стереотипи
2.1. Стереотипи
2.2. Род и пол: терминолошка разјашњења
2.3. Идеологије и механизми ширења стереотипа
2.4. Родне улоге
2.5. Сексизам
2.6. Сексизам у језику
3. Родни стереотипи у образовном контексту: ширење и легитимизација
3.1. Социјализација и усвајање родних стереотипа
3.2. Уџбеници и родни стереотипи
3.3. Родни стереотипи у језику
4. Идеологије
4.1. Родне идеологије
4.2. Језичке идеологије
4.3. Идеологија и култура
4.4. Идеологија и когнитивни културни модели

5. Истраживање: анализа родних идеологија и стереотипа
5.1. Преглед претходно спроведених истраживања
5.2. Корпус
5.3. Методологија – критичка анализа корпуса
5.4. Квантитативна анализа
5.5. Квалитативна анализа
5.6. Резултати и дискусија
6. Експериментални део истраживања
6.1. Квантитативна анализа
6.2. Квалитативна анализа
6.3. Резултати и дискусија
7. Закључна разматрања
8. Литература и извори

Методе истраживања

Родне идеологије у уџбеницима

У истраживању ће се комбиновати више метода и приступа. Пре свега, користиће се анализа садржаја, која је начелно најзаступљенија метода за истраживање родних стереотипа у уџбеницима страних језика (Hartman i Judd, 1978; Porreca, 1984; Carroll i Kowitz, 1994; Sakita, 1995; Davoodi, 1999; Ansary i Babaii, 2003; Gharbavi & Mousavi, 2012; Gupta & Yin, 2009; Lee & Collins, 2010; Barton & Sakwa, 2012; Lewandowski, 2014; Ebadi & Seidi, 2015). У оквиру ове методе комбинују се квантитативна и квалитативна анализа. Прва омогућава приступ прецизним подацима на основу којих се статистички може измерити и одредити степен видљивости жена у односу на мушкарце. Квалитативна анализа, с друге стране, дешифрује ове бројчане "симптоме" и осветљава друштвене конотације родних стереотипа и идеологија.

Квантитативне методе ће се користити при анализи следећих аспеката:

1) Укупан број женских и мушких ликова у текстовима и илустрацијама
2) Укупан број случајева када се у текстовима и реченицама мушки ликови позиционирају на прво место ("firstness")
3) Укупан број случајева где су женски ликови представљени преко занимања и титула
4) Укупан број случајева где су мушки ликови представљени преко занимања и титула
5) Укупан број случајева где су занимања и титуле иза којих стоје женски ликови представљени у мушком роду
6) Укупан број случајева у којима мушки, односно женски ликови иницирају дијалоге/разговоре
7) Укупан број лексема (именица и придева) употребљених за опис и карактеризацију женских и мушких ликова.

Именице су значајне јер се помоћу њих открива статус жене у приватној и у друштвеној сфери. Њиховом анализом може да се утврди који се тип професија или титула најчешће додељује женским а који мушким ликовима, што је подлога за даље анализе и рефлексије о односима моћи који се испољавају кроз поделу рада. Када је реч о приватној сфери, именице могу да открију да ли је жена окарактерисана према традиционалним обрасцима мајке, неговатељице деце и кућанице, као и евентуалну промену у моделима мушког

понашања у контексту одгајања и неговања деце. Такође, именице могу да укажу на "невидљивост" жене, у случајевима када је она уместо преко властитог имена приказана преко породичне улоге (нпр. супруга, мајка, сестра).
Придеви могу да укажу на интелектуалне, карактерне и физичке одлике које се најчешће везују за женске и мушке ликове. На основу анализе ових карактеристика може се утврдити да ли су приликом описа жена задржани обрасци који у западној култури симболизују феминитет и/или типично женско понашање, које често носи негативну конотацију (нпр. претерана усмереност на физички изглед, плаховитост, хистеричност) (Hellinger, 1989: 272). Према истом принципу може се утврдити да ли су мушки ликови изграђени по моделу маскулинитета (нпр. снажан, емотивно суздржан, храбар), или је дошло до делимичне трансформације ових стереотипних представа.Такође, може се посматрати у којој мери је код ликова акценат стављен на физички изглед и интелектуалне квалитете, те ове одлике посматрати из перспективе родних стереотипа.
8) Укупан број лексема (глагола) употребљених за опис активности мушких и женских ликова.
Глаголи су издвојени јер је помоћу њих могуће сагледати и конфронтирати активности женских и мушких ликова. Када се посматрају у оквиру различитих семантичких поља, глаголи могу да открију да ли су ове активности базиране на стереотипним представама, или је пак дошло до промене устаљених образаца (нпр. женска пасивност насупрот мушке активости – мушкарци који освајају, путују, започињу разговор, насупрот жена које читају, разговарају, одговарају на питања) (Hellinger, 1980: 273).

У квалитативном делу користиће се критичка анализа дискурса Нормана Ферклоа (Fairclough 1989, 1995). У истраживању ће се користити тродимензионални аналитички приступ: а) текстуална анализа (дескрипција), б) аналитичка обрада садржаја (интерпретација), в) социјална анализа (објашњење) (Fairclough, 1995). Критичка анализа дискурса полази од идеје да је свака употреба језика друштвено конотирана и да производи конкретне последице на друштвеном нивоу. У контексту датог истраживања је од кључне вредности, зато што нуди алате помоћу којих је могуће посматрати корелације између језичке форме и друштвених структура и друштвених односа хијерархије и/или равноправности.
Квалитативном анализом развиће се теорија према којој родни стереотипи имају упориште у друштвеним идеологијама које дугорочно опстају јер се манифестују под маском идеолошки неусловљеног здраворазумског размишљања ("non-ideological common sense") (Fairclough, 2001).
Анализираће се следећи аспекти:
1) Друштвене улоге које се приписују женама и мушкарцима
2) Карактерне и психолошке црте жена и мушкараца
3) Културни стереотипи повезани са моделима "женског" и "мушког" понашања и деловања
4) Анализа расподеле професионалних и друштвених улога жена и мушкараца у контексту расподеле друштвене моћи и престижа
5) Употреба тзв. мушког неутралног рода за именовање занимања и титула иза којих су особе женског пола – идеолошка позадина језичке форме

Корпус истраживања

У истраживању ће се користити корпус сачињен од пет уџбеника италијанског као страног језика, који су објављени након 1998. године, прецизније, од 2003. до 2018. године. Посматраће се дакле период од 15 година, а у оквиру њега по један уџбеник на сваке две године. Кроз хронолошки преглед стећи ће се увид у евентуалне промене родних идеологија до којих је дошло током година.
1998. година је издвојена јер је тада у Италији покренут Polite – пројекат о постизању родне равноправности у образовању, којим су у контексту уџбеника обухваћени следећи сегменти: искључивање сексизма и стереотипа, уједначено представљање жена и мушкараца, употреба родно осетљивог језика, осавремењивање илустрација кроз равноправно осликавање жена и мушкараца. У другој фази пројекта формулисан је Кодекс понашања издавачких кућа Италије, којим је предвиђено да се приликом селекције уџбеника обавезно укључи критеријум родне равноправности (Mapelli, 2008: 23). Кодекс је прихватила већина издавачких кућа у Италији, те је стога значајно испититати у којој је мери целокупан пројекат имао примену у пракси. Уџбенике одабране за анализу објавиле су водеће издавачке куће специјализоване за наставне материјале посвећене учењу италијанског као страног и другог језика (Alma Edizioni, Bonacci Editore, Edizioni Edilingua, Guerra Edizioni и Le Monnier).

Експериментални део истраживања

У сврхе испитивања корелација између језичке форме и менталних репрезентација код назива занимања и титула, спровешће се експериментално истраживање. У експерименталном делу учествоваће око 50 студената и студенткиња Универзитета у Бањалуци, старосне доби од 18 до 23 године. Учеснице и учесници су матерњи говорници српског језика, а италијански усвајају као страни језик. У зависности од групе, њихов ниво језичких компетенција у италијанском као страном језику варира од А2 до С1 Заједничког европског референтног оквира за језике, а упитник који им се презентује садржи лексеме који су део њима познатог лексичког фонда.
Половина учесника и учесница биће распоређено у контролну групу, а друга половина у експерименталну групу. Првој групи презентоваће са тест у којем су називи занимања и титула у мушком роду, док ће друга група добити родно осетљиве парове.

Структура упитника је следећа:

1. задатак: дато је 12 назива професија (контролној групи дају се називи занимања и титула у мушком роду, а експерименталној у оба морфолошка рода), а поред њих и 22 распрострањена италијанска лична имена (11 женских и 11 мушких имена), која симболизују конкретне особе иза датих професија. Према личном нахођењу, за сваку професију испитаници треба да одаберу по једно личне име и напишу га на цртицу поред занимања.
2. задатак: испитанцима се пројектује задатак из уџбеника Qui Italia. На илустрацијама је приказано укупно 6 особа различитих професија. Поред прве илустрације дато је име и презиме особе, као и професионални подаци: "Паоло Роси је инжењер". Поред следеће четири слике дата су имена особа, али не и њихова занимања. Задатак испитаника је да имену и презимену сваке особе (њих 5 укупно), на основу илустрација, додели једно занимање. Фокус је на занимањима "секретар/секретарица" и "директор/директорка", која су на илустрацијама представљена готово идентично – особа за рачунаром у канцеларији. Разлика је у томе што је на једној жена, а на другој мушкарац,

што допушта креирање две различите перцепције – жена директорка / мушкарац секретар или мушкарац директор / жена секретарица. Циљ задатка је да истражи коме ће испитаници доделити друштвено престижније занимање.

3. задатак: на основу 12 назива професија (контролној групи дају се називи занимања и титула у мушком роду, а експерименталној у оба морфолошка рода) испитаници треба да изразе своје мишљење о томе ко поседује веће предиспозиције да у датим занимањима достигне свој професионални максимум и да се оствари као стручњак или стручњакиња у својој области. За вредновање се користи Ликертова скала, са следећим вредностима:

1) особе мушког пола
2) углавном особе мушког пола
3) особе мушког и женског пола подједнако
4) углавном особе женског пола
5) особе женског пола

Одабране професије уврштене су на листу занимања која су у претходним истраживањима на основу одговора испитаника распоређена као типично мушка, типично женска или родно неутрална (Gabriel, Gygax, Sarrasin, Garnham, & Oakhill, 2008; Irmen & Schumann, 2011). Приликом одабира, фокус је стављен на друштвено престижна занимања која се традиционално вежу за мушку сферу (доктор/ка, адвокат/ица, министар/ка, инжењер/ка, градоначелник/ица, директор/ка), али су укључена и занимања типична за жене (болничар/ка, учитељ/ица, фризер/ка, секретар/ица, психолог/психолошкиња), као и једно родно неутрално занимање (професор/ица). За статистичку анализу примењиваће се модели стандардне и вишеструке линеарне регресије.

Очекује се да ће резултати показати да родно осетљиве форме доприносе већој видљивости жена, пре свега у сфери друштвено престижних занимања, која се традиционално вежу за мушки пол. Поред овога, очекивани резултат је да ће родно осетљиви облици, у односу на мушки генерички род, допринети формирању перцепције о женском успеху и компетентности у традиционално мушким занимањима. Добијање оваквих резултата било би у складу са Сапир-Ворфовом хипотезом по којој језик, поред тога што рефлектује друштвену реалност, може да утиче и на обликовање перцепције.

Комисија закључује да је предложени предмет истраживања својом сложеношћу, актуелношћу и значајем у областима дисертације.

БИБЛИОГРАФИЈА ПРЕЛИМИНАРНИХ ИСТРАЖИВАЊА

Biemmi, Irene (2011). Educazione sessista. Stereotipi di genere nei libri delle elementari. Torino: Rosenberg & Sellier

Blommaert Jan & Bulcaen Chris (2000). Critical Discourse Analysis, in: Annual Review of Anthropology, Vol. 29, pp. 447-466

Brown, Penelope (2006). Cognitive Anthropology, in Language, Culture, and Society. C. Jourdan and K. Tuite, eds. Studies in the Social and Cultural Foundations of Language. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 96-114.

Burr, Elisabeth (1995). Agentivi e sessi in un corpus di giornali italiani. Dialettologia al femminile, Padova: CLUEB, pp. 349-365

Brugeilles & Cromer (2009). Promoting Gender Equality through Textbooks. A Methodological Guide, Parise, UNESCO

Cameron, Deborah (1995). Verbal hygiene. London New York: Routledge
Cameron, Deborah (1997). Theoretical debates in feminist linguistics: Questions of sex and gender. In: R. Wodak. Discourse and Gender. Thousand Oaks, CA: Sage, pp. 21-36
Cincotta, Madeleine Strong (1978). Textbooks and their influence on sex-role stereotype formation. Babel, 14 (3), pp. 24–29.
D'Andrade, Roy (1984). Cultural meaning systems, in: R. Shweder & R. LeVine (ur.), Culture Theory: Essays in Mind, Self and Emotion. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 23-24.
D'Andrade, Roy (1987). A folk model of the mind, in: D. Holand & N. Quinn (Eds.), Cultural models in language and thought. New York: Cambridge University Press.
DiMaggio, Paul (1997). Culture and Cognition. Annual Review of Sociology 23, pp. 263-287
Eckert, Pamela & McConnell-Ginnet, Sally (2003). Language and Gender. Cambridge: Cambridge University Press
Eagly, A. H. & Mladinic, A. (1994).“Are people prejudiced against women? Some answers from research on attitudes, gender stereotypes,and judgments of competence. European Review of Social Psychology, eds W.Stroebeand, M. Hewstone (NewYork,NY: Wiley),pp. 1–35.
Evans, L. and Davies, K. (2000). No sissy boys here: a content analysis of the representation of masculinity in elementary school reading textbooks. Sex roles, 42 (3/4), pp. 255–270.
Fairclough, Norman (1992). Discourse and Social Change. Cambridge: Polity Press.
Fairclough, Norman (Ed.) (1992). Critical Language Awareness. London: Longman
Fairclough, Norman (2001). Language and Power. London: Longman
Fairclough, Norman (2003). Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research. London: Routledge.
Filipović, Jelena (2018). Moć reči. Ogledi iz kritičke sociolingvistike. Beograd: Zadužbina Andrejević
Filipović, Jelena (2011). Gender and power in the language standardization of Serbian. Gender and Language. 5(1): pp. 111-131
Filipović, Jelena (2009). Rodno osetljive jezičke politike: teorijske postavke i metodološki postupci. Anali Filološkog fakulteta, str. 109-127
Fornara, Orsola (2009). Il linguaggio non sessista in Italia. Posizioni istituzionali e pratiche d'uso, u: Mi fai male...con le parole, Venecija: Cafoscarina editrice, str. 67-82
Gabriel, Ute et al. (2008). Au pairs are rarely male: Norms on the gender perception of role names across English, French, and German. Behaviour Research Methods, 40 (1), pp. 206-212
Gaff, R. (1982). Sex-stereotyping in modern language teaching – an aspect of the hidden curriculum. British journal of language teaching, 20 (2), 71–78.
Gianini Belotti, Elena (1978). Sessismo nei libri per bambini. Milano: Edizioni Dalla parte delle bambine
Gupta, A.F. & Lee, A.S.Y., (1990). Gender representation in English language textbooks used in the
Singapore primary schools. Language and education, 4 (1), 29–50.
Hartman, P. L. & Judd, E. L. (1978) ‘Sexism and TESOL materials’. TESOL
Quarterly 12(4) pp. 383-393
Hellinger, Marlis (1980). ‘For Men must Work and Women must Weep’: Sexism in English Language Textbooks used in German Schools. Women’s Studies, Vol. 3, pp. 267-275

Homer-Dixon, Thomas et al. (2013). A Complex System Approach to the Study of Ideology. Journal of Social and Political Psychology, Vol. 1(1), pp. 337–363

Holmes, Janet & Meyerhoff, Miriam (2003). The Handbook of Language and Gender. Oxford: Blackwell Publishing Ltd

Kennison, Shelia & Trofe, Jessie (2003). Comprehending Pronouns: A Role for Word-Specific Gender Stereotype Information. Journal of Psycholinguistic Research, vol. 32, No. 3, pp. 355-378

Klein, Susan (1985). Handbook for Achieving Sex Equity through Education. Baltimore London: John Hopkins University Press

Kronenfeld, David (2015). A Companion to Cognitive Anthropology. Hoboken, New Jersey: Wiley-Blackwell

Kobia, John (2009). Femininity and Masculinity in English Primary School Textbooks in Kenya. The International Journal of Language Society and Culture, pp. 57-71

Lakoff, Robin (1973). Language and Woman's Place. Language in Society, Vol. 2, No. 1. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 45-80

Merkel, E. & Maass, A. & Frommelt, L. (2012). Shielding women against status loss: the masculine form and its alternatives in the Italian language. J. Lang.Soc. Psychol. 31, pp. 311–320.

Mucchi-Faina, Angelica (2005).Visible or influential? Language reforms and gender (in) equality. Soc.Sci.Inf. 44, pp. 189–215

O'Barr, W. and Bowman, K. (1980). ''Women's Language" or "Powerless

Language"? Language and Gender. London: Routledge

Otlowski, M. (2005). Ethnic Diversity and Gender Bias in EFL Textbooks. Asian EFL Journal.

Porreca, Karen (1984) 'Sexism in Current ESL Textbooks'. TESOL Quarterly

18(4), pp. 705-724

Riley, Philip (2007). Language, culture and identity: an ethnolinguistic perspective. London: Continuum

Robustelli, Cecilia (2004). Più donne in politica cambiano il linguaggio? Riflessioni su lingua e identità di genere, Pisa: Consiglio per le pari opportunità

Robustelli, Cecilia (2010). L'uso del genere femminile nell'italiano contemporaneo: teoria, prassi e proposte, u: Politicamente o linguisticamente corretto?" Maschile e femminile: usi correnti della denominazione di cariche e professioni, Roma: Commissione europea – Rappresentanza in Italia

Robustelli, C. (2013). Infermiera sì, ingegnera no, Accademia della Crusca. Avilable at: http://www.accademiadellacrusca.it/it/tema-del-mese/infermiera-s-ingegnera [Date of access: 21. Jan. 2018.]

Ruffatto, Serena (2017). Lingua e genere: analisi e revisioni testuali. Padova: Università di Padova

Sabatini, Alma (1987). Raccomandazioni per un uso non sessista della lingua italiana, Roma: Presidenza del Consiglio dei Ministri

Schneider, David (2005). The Psychology of Stereotyping. New York: Guilford Press

Sczesny, Sabine, Formanowicz Magda & Moser, Franziska (2016). Can Gender-Fair Language Reduce Gender Stereotyping and Discrimination? Frontiers in Psychology, Vol. 7, Article 25

Seveso, Gabriella (2016). Differenze di genere e libri per l'infanzia: riflessioni sugli stereotipi di genere nei libri scolastici italiani. Crítica Educativa (Sorocaba/SP), v. 2, n. 2, pp. 107-122

Strauss, C., & Quinn, N. (1997). Publications of the Society for Psychological Anthropology, No. 9. A cognitive theory of cultural meaning. New York, NY, US: Cambridge University Press.
Sunderland, Janet (2004). Gendered Discourses. UK: Palgrave Macmillan.
Spender, Dale (1984). Man Made Language. London: Routledge and Kegan Paul.
Talbot, Mary (1998). Language and Gender. USA and UK: Cambridge University Press.
Tannen, Deborah (1984). Conversational Style: Analyzing Talk among Friends. Norwood, NJ: Ablex
---------- (1986). That's not what I Meant! How Conversational Style Makes or Breaks Your Relations With Others. New York: Morrow.
---------- (1990). You just don't Understand: Women and Men in Conversation. New York: William Morrow.
---------- (1994a). Talking from 9 to 5: Women and Men in the Workplace: Language, Sex and Power. New York: Avon.
Thornton, Anna (2009). Designare le donne. Mi fai male...con le parole, Venezia: Cafoscarina editrice, pp. 33-52
Ulivieri, Simonetta (1990) Stereotipi sessisti e libri di testo, in: Nuovo Albero a Elica, Cosenza: Rubettino
UN General Assembly, Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, 18 December 1979, A/RES/34/180, available at: https://www.refworld.org/docid/3b00f2244.html [accessed 20 June 2019]
Vervecken, Dries & Hannover, Bettina (2012). Ambassadors of gender equality? How use of pair forms versus masculines as generics impacts perception of the speaker. Eur.J.Soc.Psychol. 42, pp. 754–762
Vervecken, Dries & Gabriel, Ute et al. (2015). Warm-heartedbusinessmen, competitivehousewives? Effects of gender-fair language on adolescents'perceptions of occupations. Frontiers in Psychology, Vol. 6., Art. 1437, pp. 1-10
Vervecken, Dries & Hannover, Bettina (2015). Yes I can! The impact of gender fair descriptions of traditionally male occupations on children's perceptions of job status, job difficulty and vocational self-efficacy beliefs. Soc.Psychol. 46, pp.76–92
Weatherall, A. (2002). Gender, Language and Discourse. London and New York: Routledge.
Zimmerman, D. and West, C. (1975). "Sex Roles, Interruptions and Silences in Conversation". Language and Sex: Difference and Dominance. Rowley, Masc: Newbury House

VII ЗАКЉУЧАК СА ОБРАЗЛОЖЕНОМ ОЦЕНОМ О ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ И КАНДИДАТКИЊЕ:

Докторски рад кандидаткиње НАТАШЕ ВУЧЕНОВИЋ на тему **„РОДНЕ ИДЕОЛОГИЈЕ У УЏБЕНИЦИМА ИТАЛИЈАНСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА"** својим теоријским оквиром, критичком анализом, оригиналним истраживањем и резултатима нуди допринос у разумевању сложеног односа језичких идеологија, родних идеологија и образовних политика. Иако се истраживање обавља на корпусу уџбеника италијанског језика као страног, мишљења смо да је ова студија случаја, како би се још

могло окарактерисати ово истраживање, инструменталног типа, те да ће допринети бољем тумачењу родних стереотипа у образовним системима и на другим језицима, односно у другим и различитим друштвено-политичким срединама.

На основу наведених података о кандидату, Комисија констатује да је кандидаткиња НАТАША ВУЧЕНОВИЋ подобна за израду докторске дисертације.

На основу постављених циљева и очекиваних резултата, Комисија констатује да је предложена тема "РОДНЕ ИДЕОЛОГИЈЕ У УДЖБЕНИЦИМА ИТАЛИЈАНСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА" подобна за израду докторске дисертације у области СОЦИОЛИНГВИСТИКЕ.

На основу наведених података о предложеном ментору, Комисија констатује да је проф. др ЈЕЛЕНА ФИЛИПОВИЋ подобна за ментора предложене докторске дисертације.

На основу изнетог, Комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да донесе позитивне оцене о подобности кандидата и предложене теме докторске дисертације

„РОДНЕ ИДЕОЛОГИЈЕ У УДЖБЕНИЦИМА ИТАЛИЈАНСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА"

а да се за ментора именује проф. др Јелена Филиповић, редовна професорка Филолошког факултета Универзитета у Београду.

ЧЛАНИЦЕ КОМИСИЈЕ

др Јулијана Вучо, редовна професорка
Филолошки факултет Универзитета у Београду

др Ана Кузмановић, ванредна професорка
Филолошки факултет Универзитета у Београду

др Александра Шуваковић, доценткиња
ФИЛУМ, Универзитет у Крагујевцу